



# Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 9, Eylül 2017, s. 238-244

**Dr. Alper AKGÜL**

KTÜ Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü, akalper1@gmail.com

## BİR MÜZİK ARKEOLOĞU: SEMA MORİTZ<sup>1</sup>

### Özet

Bu makalede, Türkiye’de ve Almanya’da Anadolu müziği üzerine çalışmalar yapan ve yaptığı çalışmaları albümleriyle sunan solist Sema Moritz incelenmiştir. 1980’lerden bu zamana kadar olan müzik ve sanat yaşantısında, Osmanlı’dan günümüze sanat ve müzik kültürümüz içerisinde yer alan türlere yer veren Moritz, ninniler, türküler, kantolar, ilahiler, nefesler, tangolar, fokstrotlar, Türk Müziği eserleri ile Anadolu toprakları üzerinde yaşamış diğer kültürlerden eserleri seslendirmiştir. Kendini bir anlatıcı olarak ifade eden Moritz’in müziğinde kullandığı tek bir üslup yoktur. Çalışmalarına bakıldığında albümlerini belirli konseptler çerçevesinde hazırlayan ve her albümünde belirli bir temayı, konuyu, ya da tarihsel kişiliği (besteci, şarkıcı) veya yeri inceleyen bir yol izleyip, onları anlatmıştır. Araştırmacı, Sema Moritz’e 2012 yılından itibaren çeşitli konserlerinde ve projelerinde eşlik etmiş, sanatçının yaptığı çalışmaları ve seslendirdiği eserleri kendisiyle seslendirmiştir. Makalede, Sema Moritz ile yapılan röportaj ve araştırmacının sanatçıyla beraber bulunduğu projeler sonucu edindiği gözlemler makalenin temel veri kaynaklarıdır.

**Anahtar kelimeler:** Kültür, Kültürel Miras, Müzik, Sema Moritz

---

<sup>1</sup>Bu çalışma, 21 Ekim 2016 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi II. Uluslararası Müzik ve Dans Araştırmaları Sempozyumu 20. oturumda bildiri olarak sunulmuştur.

## A MUSIC ARCHAEOLOGIST: SEMA MORİZ

### Abstract

This study examines Sema Moritz, a singer who is engaged in research and studies on Anatolian Music in Turkey and Germany and presents her studies with her albums. Moritz included the genres in Turkish art and musical culture from the Ottoman era up until today in her musical and artistic life from the 1980s up until today, and sang lullabies, folk songs, cantos, chants, poems on Bektashi and Alevi songs, tangos, foxtrots, works of Turkish music and works of other cultures who have lived in Anatolian territories. Moritz designates herself as a narrator and she doesn't use a single musical style while producing her music. This study aims to investigate Moritz's artistic life and her studies contributing to our cultural heritage. The researcher accompanied Sema Moritz during various concerts and projects as from 2012, and performed her studies and any works she sang together with her. The present paper aims to examine the researcher's observations as a result of the interview made with Sema Moritz and of the projects that the researcher was involved in with the artist, and Moritz's artistic life and her studies contributing to our cultural heritage.

**Keywords:** Culture, Cultural Heritage, Music, Sema Moritz

### Giriş

Müzik, yaşamın en eski kavramlarından biridir. Yüzyıllar içinde o günkü zamana, o zamanın insanlarına, o insanların oluşturduğu toplumlara göre kendini çoğaltarak, yenileyerek ve geliştirerek evrimleşmiş olan müzik, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür müzik olduğu ilk çağlardan bu yana; insanlar ve toplumlar için kendini ifade etme, tanımlama, anlatma ve birbirleri ile uzlaşma yolu olarak kullanılmıştır. Duygu ve düşüncelerin dizini olan müzik, sahip olduğu ifade gücüyle adeta eşsizdir (Angı Ç. E. 2013:61).

Müzik bir toplumun sosyal yaşantısından siyasi yapısına, dini inançlarından o toplumun genel veya yöresel geleneklerine göre şekil almaktadır. Belirli bir bölgeye veya yöreye ait sözlü veya sözsüz parçalar; o bölgenin veya yörenin ve hatta daha geniş açıdan bakıldığında o toplumun özelliklerini, düşünce tarzlarını, geleneklerini ve değerlerini ayna gibi yansıtmaktadır. Müzik yoluyla, toplumdaki insanlar en basit duygularından en derin ve yoğun duygularına kadar kendini müzik ile ifade edebilmekte; eski zamanlardan günümüze kulaktan kulağa, günümüz teknolojisi yardımıyla kayıtlar sayesinde bir nesilden diğerine aktarılabilir. (Angı Ç. E. 2013:61-62).

Hayatımızın her alanında her yerde farkında olarak veya olmayarak dinlenen müzik, yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Stokes (1998: 18) bu durumu, "Müzik her yerdedir; şehirlerde, kahvelerde, gece kulüplerinde, hamamlarda, genelevlerde, dükkanlarda, otobüslerde, taksilerde ve dolmuşlarda. Neredeyse mekanın atmosferini oluşturan, günlük hayatın ritmine renk katan bir parçasıdır." olarak açıklamaktadır. Müziğin insan hayatındaki

önemine dair bir başka açıklama ise şu şekildedir: “Ana kucağında ya da beşikte, evde, sokakta, işyerinde, okulda, eğlenme ve dinlenme yerlerinde, radyo ve televizyonda, tören ve toplantılarda müzikle iç içe oluruz” (Say, 2001: 18).

Genel bir ifadeyle kültürün, hayata dair maddi, manevi, soyut, somut hatta olgusal olarak sözü edilebilecek tüm öğeleri temsil ettiğini söyleyebiliriz ( Özdek, 2012: 30). Kültürün kendisine ait kodları, kuralları, kurumları, kısacası sistemi içerisinde yer alan her şey birbiriyle sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim, kültür dediğimiz kavramı bir taraftan daha kompleks ve çok boyutlu bir hale büründürürken, diğer taraftan kültürün kendi alt başlıklarının yapılanmasına da zemin hazırlamıştır. Bu önemli alt başlıklardan birisi de müzik ile ilgili olanıdır (Alener, 2007: 10). Müzikte ses, duygu, estetik dışında yer alan en önemli öge, kültürel yapıdır. Müzik ile kültür ilişkisinden bu kadar bahsetmişken iki terimi yan yana koyarak kavramsal bir ifadeye dönüştürüp adına “Müzik kültürü” demekte kaçınılmaz bir hale gelmektedir. Müzik kültürü; toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun, genel kültürünün yanında kazandığı müzik sanatına ilişkin bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile müzik ortamlarında geçerli ahlak kuralları, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür. (Günay, 2006: 99) Bu kültürel anlayış, bir ulusa özgü müziksel düşünce, davranış, sanat ve yaşayış öğelerinin tümünü kapsamaktadır (Budak, 2016: 7). Bu yönüyle bir topluma ait kültürel yapılanmanın en önemli boyutlarından birini ifade eden müzik kültürünü, kısaca bir topluma ait müziksel yaşam biçimi olarak ta nitelendirebiliriz.

Anadolu topraklarındaki müzik kültürü, içerisinde çok çeşitli renkleri barındırmaktadır. Muazzam renkleri içinde barındıran bu kültür, gündelik yaşamdan kesitler, köy veya kent yaşamından örnekler, dinsel öğeler ve daha bir çok unsurdan beslenmiş; şarkılar, türküler, ninniler, nefesler ve ilahiler ile yüzyıllar içerisinde vücut bulmuştur. Anadolu’nun ve imparatorluk mirası içinde yer alan kültürlerin etkileşimiyle müzik kültürümüz, tarihten bu güne evrilerek gelmiştir.

Günümüzde müzik kültürümüz üzerine detaylı ve derinlemesine çalışmalar ve araştırmalar yapılmakta; bu toprakların kültürü, akademik çalışmalarla veya şahısların çabalarıyla kayıt altına alınmaya ve ayakta tutulmaya çalışılmaktadır. Müzik kültürümüz üzerinde çeşitli çalışmalar yapan müzikologlar, müzik araştırmacıları, derlemeciler, şarkıcılar ve besteciler çalışmalarını sürdürmekte ve bu alanda etkili çalışmalara imza atmaktadırlar.

Sema Moritz de araştırmacı solistlerden biri olarak nitelendirilebilir. Kanımca bir müzikolog gibi çalışmaktadır. Türkiye’de ve yurtdışında müzik kültürümüz üzerinde ciddi çalışmalar yapıp ve eserler ortaya koymuştur.

Moritz’in yaptığı çalışmalar genel olarak kültür, bellek, arşiv ve tarih çalışması niteliğindedir. Sanatçı, bu çalışmalarını yeniden ortaya çıkarıp, genç kuşaklarla tanıştırmayı ve onlara ulaştırmayı anlatmayı kendi hayat felsefesi olarak görmektedir.

Çıkarılmış olduğu albümlerde, Osmanlı içinde yer alan toplumların kültürlerinden (Rumlar, Yahudiler ve Ermeniler), Türk ve Dünya kültürlerinden yararlanarak çeşitli çalışmalara

imzasını atmıştır. 1980'lerden bu yana müzik çalışmalarını sürdüren Sema Moritz, Osmanlı'dan günümüze bu topraklardan çıkmış eserleri, hikayeleri, sesleri, şarkıcıları, bestekarları araştırma, yeniden ortaya çıkartma, onları yeniden seslendirme ve onları bu günün müzik severleriyle tanıştırmaya amacını edinmiş bir sanatçıdır. Popüler müzik endüstrisinin enstrümanlarını kullanarak ama bu kültürün dayatmalarına karşı durarak, Türkiye müzik mirası içerisinde yer alan çeşitli kültürlere ait solistleri, bestecilerin eserlerini kendi yorumuyla ve kendi birikimiyle insanlarıyla buluşturma hedefindedir. Sadece müzik mirası üzerinde değil, edebiyat alanında da bir çok eseri müzik ile birleştirip çeşitli projelere imza atmıştır.

Sema Moritz, 14 Ağustos 1956'da Ankara'da doğdu. Üniversiteyi bitirdikten sonra 1981 yılında siyasi sebeplerden dolayı Berlin'e gider. 1981'de işçi kadınlardan oluşan "yabanel" grubunu kuruculuğunu üstlenir ve yönetir. Avrupa'da bu grupla birçok uluslararası festivallere katılır.. 1984 yılından başlayarak Tahsin İncirci'nin bestelerini ve aynı zamanda şefliğini yaptığı Berlin Kreuzberg Dostlar Korosu'nda solist olarak Nazım Hikmet şarkılarını söyleyip, 1987 yılında kendi grubu Sema & Taksim'i kurarak geleneksel Türk müziğini kendi yorumu klasik formlar ve batı altyapılı caz müziği renkleri ile t seslendirmiştir. "Konserlerinde ve albümlerinde Nazım Hikmet bestelerine yer verdi. Giora Feidmann ile ortak çalışmalarla Yiddisch Getto şarkıları söyledi, Tunçel Kurtiz'le Nazım Hikmet'in Şeyh Bedreddin Destanı'nı seslendirdi ve yurt içinde ve yurt dışında birçok şehirde turneler yaptı"( www.semamoritz.com).

Bu güne kadar yaptığı bütün çalışmaların temelinde meraklı kişiliği yattığını ifade etmiştir. Çocukluğundan beri şarkı söylemek istiyor. Ankara'da çok eski bir mahallede büyüyor ve mahalleli olmakla ilgili olan bir süreç olduğunu söylüyor. Yapmış olduğu albümlerin konsept içeriğinde olmasının sebebini şöyle anlatıyor:

"Çocukluğumda, mahalleli kadınların bir araya gelerek evlerde düzenledikleri kadın günlerinde şarkı söyledim. Bütün çocuklar başka bir odada oyunlar oynarken ben kapının arkasında kadınların beni odaya davet ederek şarkı söyletmelerini dört gözle beklerdim. Şarkı söyleyerek onları etkilemek ve onların çok sevecekleri şarkıyla hitap etmek ve bunu unutmadan evlerine gitmelerini sağlamak hedefimdi. Bu dönemler Türkiye'den Almanya'ya göç furçasının başladığı dönemlerdi ve etrafımızda hemen herkesin ailesinden birinin akrabası Almanya'ya işçi olarak çalışmaya gidiyordu. Nihayet beni şarkı söylemek için odaya davet ettiklerinde söylediğim ilk şarkı "Gurbet O Kadar Acı ki, Ne Varsa İçimde" oldu. Şarkıyı söylerken bir kadın gözünün içine bakarak söyledim. O kadının gözü yaşarınca hemen odadaki diğer kadının gözlerinin içine bakıp onu ağlatmaya çalışırdım. Bu kadın günlerinde annelerimiz ve ninelerimiz mevlüt okurlardı. Avrupa'da ve Dünya'da bir çok yerde yapmış olduğum konserlerde mevlüt okudum ve daha sonra bu da bir projeye döndü."(Moritz, 2016: Sanatçı İle Yapılan Kişisel Konuşma). Sanat yaşantısı boyunca yapmış olduğu projelerdeki hikaye, tema veya konsept anlayışının buradan gurbet fikri ile başladığını anlatır Sema Moritz.

Moritz, 12 Eylül döneminde siyasi nedenlerden dolayı Almanya'ya gider. Almanya'da sol görüşlü Türklerin düzenledikleri gecelerde, kadınların geri planda yemek ve temizlik işleriyle uğraştığını gördüğünde bunun haksızlık olduğunu düşünüp onlarla müzik yapmak için harekete geçer. Tamamı Türkiye'den Almanya'ya giden kadınlardan oluşan bir kadınlar korusu

olan “Yabanel” grubunu kurar. Bu grupla Avrupa’nın bir çok şehrinde konserler vermeye başlar. Bu grupla beraber çalışmaya başladıktan sonra ağırlıklı olarak gurbet şarkılarını ve türkülerini araştırıp onları seslendirir. Yabanel grubu Almanya’da büyük bir ün kazanır.

Bu konserler ve turneler sırasında Türk Müzisyen Tahsin İncirci ile karşılaşır. Tahsin İncirci’nin Türkiye’nin yetiştirdiği en önemli bestecilerden olduğunu düşünür. Tahsin İncirci’nin bestelediği Nazım Hikmet şiirlerini seslendirmeye başlar ve bu şarkıları biriktirmeye ve toplamaya başlar. Tahsin İncirci ile çalışırken Nazım Hikmet’i de gurbet teması ile ilişkilendirir. Nazım Hikmet’in vatan özlemi ve vatanından uzakta ölmesinin de bu çalışmalarda önemli bir etken olduğunu dile getirir. Daha sonrasında Anadolu kültürüne yönelik çalışmalar yapmaya başlar. Yunus Emre, Nesimi, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan’ın yapıtlarını incelemeye ve çalışmaya başlar. Bu sayede yüzlerce Bektaşî nefesi ve yüzlerce ilahi üzerinde çalıştığını söylüyor.

“Otuzuncu yaş gününde Bertolt Brecht’in Berlin’deki mezarını ziyaret ettiğinde kendisini çok etkileyen bir olay olur. Sema, Brecht’in tam öldüğü gün, neredeyse aynı saatte doğduğunu öğrenir. Kendisiyle yaptığım röportajında bu tesadüften dolayı çok etkilendiğini Brecht’in kendisine el verdiğine inandığını söylemiştir (Moritz, 2016: Sanatçı İle Yapılan Kişisel Konuşma).

İki Berlin’in henüz duvarla ayrıldığı o yıllarda Batı’ya döner dönmez Theatermanufaktur’un ünlü oyuncusu ve Brecht yorumcusu Ilse Scheer’den repertuarını Brecht şarkıları ile zenginleştirmek için ders almaya başlar. Uzun çalışmalardan sonra 1980’li yılların sonlarından itibaren kendine özgü yorumu ile bu projenin de içeriğini oluşturan Brecht şarkılarını söyler.” (www.semamoritz.com) O yıllardan günümüze, Sema konserlerinde ve çalışmalarında hem Nazım Hikmet’e, hem de Bertolt Brecht’e özel bir yer vermiştir.

1986 yılında ilk albümü “Çok Uzaklardan Geliyoruz” ve “Şarkılarım Senin İçin” albümlerini kurmuş olduğu Kreuzberg Dostlar Topluluğu ile beraber çıkartır. Bu iki albümünde Tahsin İncirci ile beraber ağırlıklı olarak Nazım Hikmet şiirlerinin bestelerini seslendirmiştir.

1990 yılında çalıştığı Alman müzisyenlerle beraber kurduğu grup olan Sema & Taksim grubu ile “İstanbul’u Dinliyorum” albümünü çıkartmıştır. Albümde İstanbul teması üzerine çalışmıştır. Yahya Kemal’in Akşam Musikisi şiirini seslendirir. Aleko Bacanos’un Gel Ey Deniz Nazlı Kızı isimli parçası, Kalamış, Üsküdar, Erdi Bahar isimli şarkılar albümde dikkat çeken şarkılar arasındadır. Albümde Alman müzisyen Dimo Moritz’in bestelediği Orhan Veli şiiri olan İstanbul’u Dinliyorum isimli eser, Arjantin Tangosundan renkler taşımaktadır. Orhan Veli’nin bu çok ünlü şiirini müzikal anlamda ciddi bir işçilikle ve kuvvetli bir anlatımla sunmuştur. Albüm parçalarına bakıldığında İstanbul teması üzerine yazılmış şiirler ve şarkıların bir araya getirildiğini görmekteyiz.

1994 yılında Tuncel Kurtiz, Dimo Moritz, Martin Lilich ile beraber Nazım Hikmet’in “Şeyh Bedrettin Destanını” besteleyip albümleştirmiştir. Bu albümle beraber Türkiye’de ve Avrupa’nın birçok şehrinde konserler verip Nazım’ı dünyaya tanıtmıştır.

1995 yılında Hommage in İstanbul albümünü yapar. Bu albümde yine Alman müzisyenlerle çalışır. Yine İstanbul temalı bir albüm yapar. Minür Nurettin, Hacı Arif Bey, anonim İstanbul türküsü Üsküdar'a gider iken, Kalamış gibi İstanbul'a dair olan eserleri seslendirir.

2005 yılında İlahiler ve Nefesler albümünde tasavvuf müziğinden örnekler sergilemiştir. Albümde Tasavvuf Müziği enstrümanları ile Batı müziği enstrümanlarını bir arada kullanmıştır. Hafız Post, Şeyh Ali Şir Gani Dede Efedî, Yunus Emre, Sıdkı Baba, Kuddusi, Pir Sultan Abdal, Sabit ve Şeyh Münir Baba'nın eserlerini seslendirmiştir. Albümü tamamı yabancı müzisyenler ile kaydetmiştir.

Echo I, Echo II ve İstanbullu Efsane Hanımların dillerindeki şarkılarla Osmanlı'nın son döneminden, 1970'lere kadar olan süreç içerisinde bestelenmiş olan şarkıları seslendirmiştir. Bu süreç içerisinde taş plak kayıtları yapan Mürşide Hanım, Afife Hanım, Deniz Kızı Eftelya, Seyyan Hanım, Lale ve Nergiz Hanım Kardeşler'in söylediği eserleri yeniden yorumlamıştır ve kendi deyimleriyle onların ekosu olmuştur.

2013 yılında çıkardığı Kağıthane Şarkıları "Ma-i Sa'd-abad albümü ile Saadabad'ı anlatan şarkıları bir araya getirmiş ve bunları kendi yorumuyla müzik severlere sunmuştur. Albüm'de Ergüder Yoldaş, Arif Sami Toker, Hacı Arif Bey, Lavtacı Hristo, Sabahattin Ezgi, İsmail Hakkı Bey gibi usta müzisyenlerin eserlerini seslendirmiştir.

Sema Moritz'in son albümü Bir Beyoğlu Bestekarı Karnik Garmiryana ismini taşımaktadır. 1872 yılında İstanbul'da doğan bir müzisyen olan Karnik Garmiryana, peşrev, saz semaisi, beste, ağır semai, yürük semai, şarkı, kanto gibi çeşitli müzik formlarında eserler bestelemiştir. Bestecinin Kanada'da yaşayan oğlu bestecinin eserlerinin notalarını Aras yayınevine göndermiş, yayınevi de Sema Moritz'e iletmıştır. Eserleri inceledikten sonra aranjör Dimo Moritz ile çalışmalara başlayan Sema Moritz bir zamanlar İstanbul'da yaşayan bu bestecinin eserlerini seslendirerek bir albümde toplamış ve kültür mirasımıza sunmuştur.

Genel olarak çalışmalarına bakıldığında yeni besteler ve şarkılardan çok Osmanlı'dan günümüze kültür mirasımız içerisinde önemli yere sahip olan müzik adamları, şarkıcılar ve bestecilerin eserlerini yeni sesler ve günümüz müzisyenlerinin katkıları ile yeniden yorumladığını görmekteyiz. Bu çalışmaların şekillenmesi sırasında seslendirilen parçaların genel karakteristik yapıların melodi ritim özelliklerini bozmadan yapılan yeni kayıtlar olduğunu görmekteyiz.

Kendisiyle tanışmam bundan 4 yıl önce İstanbullu Efsane Hanımların Dillerindeki Şarkılar albümüne bir konser vesilesi ile eşlik etmemle olmuştur. Kendisiyle yapmış olduğum çalışmalar sırasında Sema'nın seslendirdiği şarkıları çalışma ve çalma imkanına eriştim. Bir çok projesinde yer aldım. Bu çalışmalar sırasında onun müzik tarzının çeşitliliği beni çok şaşırttı. Bir konser için bir araya geldiğimizde tangolar, fokstrotlar çalıp, başka bir projede ilahiler ve nefesler çalıyorduk, bir diğer provada Saadabat şarkıları seslendiriyorduk. Onunla beraber daha önce hiç tanımadığım kişilikleri tanıma ve hiç duymadığım sesleri duyma imkanına erişmiş oldum.

Sema Moritz'in müzik yaşantısındaki en büyük tutkusu anlatmaktır. "Ben bir anlatıcıyım" der. Bu toprakların sesi olan eserleri insanlara ulaştırmak, onları sandıklardan çıkarıp, tozlu raflardan indirip seslendirmek ve o bestecilerin yeniden sesi olup yeni kuşaklarla buluşmasını sağlamak sanatçının en önemli yaşam hedefi arasındadır. Sema Moritz, müzik kişiliği, sanat yaşamı ile kültür mirasımıza, kültürel belleğimize önemli katkılarda bulunmuş bir araştırmacı kişiliktir. Popüler kültür sağanağı altında yaşadığımız günümüzde, Moritz gibi sanatçıların yapmış olduğu çalışmalar adeta kültürel mirasımız ve belleğimizi korumak için yapılan bir savaş gibidir.

#### KAYNAKLAR

- Alener, Bülent, (2007), Müzikte Beşinci Boyut'a Doğru: Kavram, Felsefe, Estetik, eğitim, Müzik Terapisi, T.C. Anadolu Üni,versitesi Devlet Konservatuvarı Yayınları No: 1739, Eskişehir.
- Angı, Eda Çiğdem, (2013), Müzik Kavramı ve Türkiye'de Dinlenen Bazı Müzik Türleri, İdil Sanat ve Dil Dergisi, Cilt 2, Sayı 10, s:59-81.
- Budak, Ogün Atilla, (2006), Türk Müziğinin Kökeni- Gelişimi, Phoenix Yayınevi.
- Günay Edip, 2006, Müzik Sosyolojisi, Bağlam Yayıncılık, İstanbul,. Ankara.
- Özdek, Ali, (2012), Türk Müzik Kültürünün Oluşumuna Öncülük Eden Bileşenlere Genel Bir Bakış, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 1.
- Moritz, Sema, (2016), 01/09/2016 Tarihinde Sanatçı ile Gerçekleştirilen Röportaj, İstanbul.
- Say, Ahmet, (2001), Müziğin Kitabı, Ankara, Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Stokes, Martin. (1992), Türkiye'de Arabesk Olayı, Çev: Hale Eryılmaz, İstanbul, İletişim Yayınları.
- [www.semamoritz.com/#pricing](http://www.semamoritz.com/#pricing), Erişim Tarihi: 05-10-2017.